

Животните в гръцката митология

Васил Големански

Понятието мит има гръцки произход от думата „*Mithos*“ и според речниците означава предание или сказание, а науката Митология, която изучава митовете е една от най-интересните и поучителни съвременни научни дисциплини. Освен

древните гърци, разнообразни митове са ни оставили и почти всички други цивилизации, обитавали различни страни и континенти в древността - викингите, индийците, египтяните, вавилонците, инките, австралийските аборигени и многобройните африкански племена. Забележително е, че в митологията на всички древни народи и цивилизации съществуват и много митове, свързани с различни животни и божества и това явление е известно в науката като зо-

Почти всички цивилизации, населявали от дълбока древност нашата планета, са оставили множество старинни разкази и легенди за появата на света, за слънцето, луната и звездите, за сътворението на човека, за божества и различни чудеса, за странни природни явления и животни, за невиджани страшилища и други. Голяма част от тези сказания и легенди, известни с общото понятие митове, са се запазили до днес и се преразказват и изучават от поколенията.

оморфизъм. Може би едно от най-кратките и информативни определения на това понятие е в „Речник на чуждите думи в българския език“ (С., БАН, 1993: 322 с.), където за зооморфизма се казва: „*Представяне на природните сили и боговете*

с качества и особености на животни“. С някои от най-интересните и широко разпространени митове от гръцката митология, свързани с различни видове животни и някои от гръцките богове, ще ви запознаем, уважаеми читатели, в следващите редове.

Един от най-вълнуващите митове в гръцката митология е свързан с вездесъщите паяци, които са и наш постоянен спътник в природата и бита. Едва ли има човек на нашата планета, който

да не е срещал и виждал паяци, включително и в най-люксоznите жилища и хотели, но вероятно малцина знаят, че тяхното появяване на нашата Земя, според гръцката митология, е резултат на гнева на могъщата богиня Атина Палада. Древният бояджия Игмон от Колофон имал красива дъщеря – **Арахна**, която се славела като отлична тъкачка на най-фини платове и

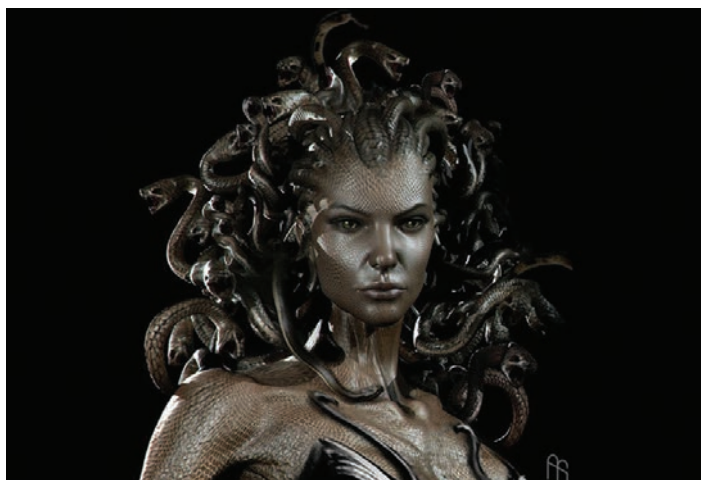

Атина Палада превръща Арахна в паяк

изкусна шивачка. За изкуството ѝ я славели и нимфите на реката Пактола по цялата ѝ дължина. Възгордяла се Арахна и един ден предизвикала на състезание и самата богиня. Атина Палада се появила пред нея като старица и я убеждавала да прояви по-голямо смирение и почитание към боговете, но Арахна била млада, непокорна и отново призовала богинята на състезание. Тогава Атина Палада приела поканата и изтъкала пурпурно платно, на което изобразила царствения Акропол и двадесетте богове на Олимп, в средата на които бил и Зевс. Арахна също изтъкала чудесно покривало, но на него били изобразени и някои от слабостите на боговете като например любовните похождения на Зевс, Дионис и Посейдон. Атина Палада толкова се разгневила, че скочила, разкъсала платното на Арахна и я ударила със совалката. Гордата Арахна не понесла обидата, избягала и се обесила в гората. Тогава Атина съжалила горкото момиче, освободила я от бесилото, но произнесла и жестоко проклятие, според което Арахна била осъдена вечно да виси във въздуха и да тъче мрежи, за да живее. Възгордялата

се тъкачка била превърната в гребно паяче и от тогава носи бремето на проклятието – постоянно и навсякъде тъче своите паяжини, без които животът ѝ е невъзможен. Векове по-късно, за да увековечат смелостта, героизма и изкуството на Арахна, зоолозите нарекли на нейно име цялото огромно множество от паяците в света - в един разрез, който нарекли *Arachnida* (Паякообразни) от типа на членестоногите животни (*Arthropoda*). Днес той е един от най-многобройните разрези в животинското царство, представен в съвременната фауна на Земята с около 40 000 вида, разпространени в целия свят.

Отново с Атина Палада е свързан и митът за **Мегуза**, нещастната самовлюбена дъщеря на морските божества Форкия и Кето, известни от митологията като **Горгони**. Те имали 3 дъщери – Сфено, Евриала и най-малката Мегуза. Тя била най-красива между тях и искала да съперничи по красота на богинята Атина Палада. За тази нейна дързост богинята я наказала като превърнала косите ѝ в опасни змии, навити около главата. Легендата разказва по-нататък, че по

Горгона Медуза била ужасно същество, чието име се носи от цяла подтип мещести животни

заповед на боговете Персей убил Медуза, а от кръвта ѝ се родили две същества – великанът Хризаор и крилатият кон Пегас, който по-късно станал символ на поетите в света. Векове по-късно на Медуза също са наречени един клас примитивни морски мещести животни, които имат централно воднисто тяло, от което във водата се спускат различни на брой дълги пипала, подобни на косите на девойката. Тези пипала, достигащи при някои океански медузи до 30 м. дължина, се носят свободно от вълните и са снабдени с милиони копривни клетки с отровна течност, които могат да убият не само риби и други морски обитатели, но и човек. Да си припомним чудесния роман на английския писател Артур Конан Дойл за медузата „Лъвска грива“, която знаменитият Шерлок Холмс убедително разкрива като човешки убиец в една крайморска лагуна край бреговете на Англия. Подобни медузи, но значително по-гребни, се срещат често и по нашето черноморско крайбрежие. За щастие докосванията до техните пипала с копривни клетки причиняват само временни кожни възпаления, но не и отравяния или смърт.

Синът на митологичната Медуза – Пегас се появил, както посочихме по-горе, от кръвта на Медуза при изворите на океана и наподобявал млад буен кон. От двете страни на тялото си имал и силни орлови крила, с които можел да лети високо над земята. Според един от митовете той се възнасял леко чак до върховете на божествения Олимп

и донасял на Зевс гърмовете и мълниите, който Богът на боговете пускал от планината. Съществува и друг вариант на мита за Пегас, според който богове-

Крилатият кон Пегас е символ на поетично вдъхновение

Одисей с хитрост и воля успял да прекара кораба си покрай сирените

те от Олимп подарили Пегас на героя Белерофонт, който го яхнал, открил и убил страшното чудовище Химера, която опустошавала древногръцките земи. Буйният летящ Пегас бил приет по-късно за вдъхновител на поетите и той често се изобразява и днес като почитан символ на поезията.

Все пак не бива да оставяме впечатление, че божествената Атина Палада е вършила само зло. Тя често се явява под различни образи и в различни роли в легендите, останали от древна Елада. Считана е и за богиня на справедливостта, на мъдростта и често е изобразявана с голяма змия до нея и сова на ръката. Огромната змия, според Херодот, е била вечният страж на Акропола, а совата – символ на знанието и мъдростта.

Странни същества – полуптици и полугевойки в митовите са морските **Сирени**, които според древните гръци били родени от бога на реката Ахелой и една от деветте дъщери на Зевс – Мелпомена. Те наследили от баща си дивата стихийност на водата, а от майка си – божествени гласове. Според едни митологически източници те били само 2 – 3 сестри, но според други били много

на брой и живеели по скалисти морски острови. Със своите примамващи гласове и песни те привличали моряците, които запленили от чудните им гласове губели управлението на своите кораби и се разбивали в скалите. Островите, които обитавали Сирените, били покрити с кости и изсъхнали кожи на много нещастни моряци, намерили смъртта си в крайбрежните скали. Единствено легендарният Одисей и неговите кораби оцелели, плувайки покрай островите на Сирените, защото той запушил ушите на своите моряци с восък, а себе си привързал за мачтата на кораба, за да не бъдат примамени от божествените девойки и чудните им песни.

Широко известното митологично божество **Сфинкс** (или Сфинга) често се свързва повече с египетската митология, поради намирането на огромната му статуя в комплекса на широко известните египетски пирамиди в Гиза. В действителност Сфинкс е рожба на гръцката митология, където е считан за дъщеря на чудовищата Тифон и Ехидна от древна Тива. В някои митове се смята и за мъжко същество. Обикновено е изобразявана с лице и гърди на

Сфинксът обединява елементи от няколко животни в едно митологично страшилище

жена, тяло на лъвица и крила на птица. За Сфинкс има различни митове, но един от най-известните е следният: Сфинкс често стоял(а) на площада в Тиба и задавала на всеки преминаващ през площада следния въпрос: – „Кое от живите същества сутрин ходи на четири крака, денем на два, а вечер на три крака“? Тъй като много от жителите на Тиба не могли да отговорят, Сфинкс ги убивала. Между убийствата бил и синът на цар Креонт, който силно разгневен от това обещал половината царство на Тиба и ръката на сестра си Йокаста на този, който избави града и жителите му от това чудовище. Според една версия на легендата на въпроса на Сфинкс остроумно

отговорил Егип и засраменото чудовище се хвърлило в една пропаст, където загинало. А според друга версия Егип успял да победи и убие с меч чудовището Сфинкс в жестоко сражение.

Майката на Сфинкс – **Химера** също е била чудовище, изобразявано от древните гърци като полужена – полузмия. Имала прекрасно лице, но лош „змийски“ характер и се криела в дълбоки пещери. Станала съпруга на друго чудовище – Тифон и от брака им се родили и други чудовища, освен Сфинкс, включително и с образ на животни като напр. кучето Орф и Лернейската хигра. Съществуват и легенди, че от своя син Орф чудовищната Химера родила и друго митологично чудовище - Немейския лъв, чиято сила и лоша слава били победени от митологичните герои Херакъл, Егип и Белерофонт.

Едно от известните митологични „същества“, съчетаващи качества на човек и животно от епохата на гревна Елада бил и **Хирон**, известен и под името **Кентавър**. Той бил получовек – полукон, роден от незаконен брак на Кронос и Филири. За разлика от много от посочените по-горе митологични съ-

Химера

щества Хирон бил благоразположен и вършел само добрини на хората и боговете. Обичал и покровителствал древният лекар Асклепий, сам се отказал от безсмъртие и помолил Зевс да освободи Прометей и да го направи безсмъртен, сторил и много други подобни добрини.

За разлика от „добрия“ Кентавър един от най-лошите митологични образи на полу-човек – полуживотно е този на **Тифон**, известен и като „чудовищен“ син на богинята на земята Гея и Тартар. В някои митологични източници той е син на друга богиня – Хера, но това не променя легендите за неговият чудовищен образ и дела. Бил изобразяван с една или няколко драконовски глави, човешко тяло от шията до бедрата и виещи се змии вместо крака. Тялото му било покрито с пера, а главата – с рошава коса и брада. Издавал силни и често различни звуци като лъв, бик или куче. С това чудовищно животно – човек много трудно се справил даже самият Бог на

Хирон

боговете Зевс, който успял да го порази с мълнии и го захвърлил в подземие. Продължителната епична битка между Зевс и Тифон е описана по различни начини в много митове и легенди от гръцката митология.

Накрая ще припомним и широко известната легенда за **Троянския кон** като символ на гръцката изобретателност и хитрост по време на едно от централните събития в гръцката история (и митология) – Троянската война, възникнала също по волята на всемогъщия Зевс. След дългите неуспешни сражения на древните елини със защитниците на добре укрепената Троя хитроумният Одисей дал на известния майстор

Тифон

Троянският кон е символ на военното коварство

Илюстрации: Интернет

Еней идеята да построи огромен дървен кон, във вътрешността на който се побира отряд добре въоръжени войници. Идеята била изпълнена, гръцкият флот отплавал от морето, а войската се изтеглила и укрила в горите зад крепостните стени на непобедимата Троя. На брега останал само Синон, който внушил на троянските защитници да вкарат Троянския кон в Троя като дар от Атина по случай края на войната. През нощта войниците излезли от дървената утроба на коня, отворили широко вратите на крепостта и върналите се от укритията си гръцки войски бързо превзели града, като избили цялото мъжко население и го опожарили до основите.

Разказахме ви, уважаеми читателю, само част от многобройните мито-

ве на древните гърци, в които наред с легендите за почитаните от тях божества се преплитат и сказания за много добри и лоши животни, изобразявани като странни полубогове – полуживотни. Това е било напълно естествено за онези древни времена, когато човечеството все още твърде слабо е познавало заобикалящия го животински свят, страхувало се е от едни животни или е боготворяло и очаквало добрини от други. Многогото и разнообразни митове от онази епоха, не само в гръцката, но и в митологията на много други народи и цивилизации, ни говорят за огромното значение, което животните са имали в техния живот и са богат източник на науката за опознаване на техният бит и душевност. ■